

T.C.

NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

KİTAP İNCELEMESİ: GÖRME BİÇİMLERİ

Büşra ÜNAL

19020510005

Danışman

Prof. Dr. Mazhar BAĞLI

Nevşehir

Kasım 2019

J O H N B E R G E R

ile yapılan BBC televizyon dñrisinden

GÖRME BİÇİMLERİ

Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir.

Ne var ki başka bir anlamda da görme sözcüklerden önce gelmiştir. Bizi çevreleyen dünyada kendi yarımızı görerek buluruz. Bu dünyayı sözcüklerle anlatırız ama sözcükler dünyaya çevrelenmiş olmamız hiçbir zaman değiştiremez. Her akşam güneşin batışını görürüz.

Dünyanın güneşe arkasını dönmekte olduğunu biliriz. Ne var ki bu bilgi, bu açıklama gördüklerimize uymaz hiçbir zaman. Gerçeküstücü ressam Magritte 'Düşlerin Anahtarı' adlı resminde sözcüklerle görülen nesneler arasında her zaman var olan bu uçurumu yorumlamıştır.

Düşündüklerimiz ya da inandıklarımız nesnelere görünüşümüzü etkiler. İnsanların Cehennem'in gerçekten var olduğuna inandıkları Ortaçağ'da ateşin bugünkünden çok değişik bir anlamı var-

metis

Kitap Adı:
Görme Biçimleri

Orijinal Adı:
Ways of Seeing

Yazar:
John Berger

Çeviri:
Yurdanur Salman

Baskı Tarihi:
2014

Sayfa Sayısı:
164

Kitabın Türü:
Sanat

Yayınevi:
Metis Yayıncılık

Görsel kültür, toplumu etkileyen, yönlendiren ve yaşam algısını ciddi anlamda değiştirmeyi başaran bir araç olarak karşımızdadır. Bu nedenle görsel kültürün incelenmesi de giderek önem kazanmaktadır. Neredeyse tüm yaşantımızın bu yüzeysel görselliğin etkisiyle inşa ediliyor, zamanla bozuluyor ve ardından tekrar inşa ediliyor.

Görsel dil kimi zaman var olan düzeni muhafaza etmeye yarıyor. Egemen kültürün devamlılığını sağlıyor, var olan değer ve tutumları sürdürmeyi kolaylaştırıyor. Kimi zaman da bu düzenin tam karşısında durup, sorgulayarak yeni bir söz söylüyor.

Bu çalışmada John Berger, Sven Bloomberg, Chris Fox, Michael Dibb, Richard Hollis tarafından hazırlanan “*Görme Biçimleri*” adlı kitabın bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Kitabın yazarından kısaca bahsedecek olursak; 2017 yılında kaybettiğimiz John Berger 1926 yılında Londra’da doğdu. Berger, etkili bir sanat eleştirmeni olmakla birlikte senaryo yazarı, romancı, belgesel yazarı ve ressam olarak da tanınıyor. 1940’lı yıllarda Londra’da çeşitli galerilerde sergiler açtı. Bu dönemde Komünist Parti ile yakın ilişkiler kurduğu bilinen Berger, *Tribune* isimli dergide makaleler yazdı. 1951’den itibaren *New Statesman* için sanat eleştirileri yazdı. Yazarın ilk romanı 1958 yılında yayınlanan *Zamanımızın Bir Ressamı*’dır. Berger bu roman ile Booker ödülü almıştır. 2017 yılında yaşamını yitiren John Berger’in bu çalışmada bahsi geçen eseri gibi önemli birçok eseri mevcuttur.

Kitap yedi denemeden oluşmuştur. Dört denemede hem sözcükler hem de imgeler, üç denemede ise yalnızca imgeler kullanılmıştır. Bu denemelerde konunun belli yanları üzerinde durulmuştur. Konunun çağdaş tarihsel bilinçlenmeyle aydınlığa çıkan yanları üzerinde durulmuştur. Kitabı hazırlayanların asıl amacı da bir sorular süreci başlatmaktır.

Berger, tarihten bugüne ortaya çıkan farklı görsel temsillerin analizini yaparken, sorulmamış sorular sorarak, okuyucuya eserlerin farklı yönlerini gösteriyor. Bununla birlikte reklamlarda kullanılan görsel ve imgelerin sunum biçimlerinin analizini

yapıyor ve hangi amaçlarla kullanıldığını okuyucuya gösteriyor. Berger, bu şekilde gördüklerimizi sorgulamamızı sağlıyor ve okuyucuyu “görünenin ardındaki görünmeyeni” aramaya itiyor.

Berger, kitaba “Görme konuşmadan önce gelmiştir. Çocuk konuşmaya başlamadan önce bakıp tanımayı öğrenir.”¹ cümleleri ile başlamıştır. Bu cümleler ile aslında en başa gidip görme eyleminin kendisi üzerine düşündürüyor. İnsan sözcüklerle gördüklerini anlatır fakat anlattıkları gördüklerinin ona düşündürdükleridir. Neyi gördüğümüz, neye bakmayı seçtiğimizle doğrudan ilişkili, yani görme bir seçim sonucu gerçekleşen bir eylemdir. Bu seçim ise yine sahip olduğumuz düşünce ve inançların etkisiyle ortaya çıkıyor. Yani kişisel olmayan, objektif bir görme biçiminin olmadığını söyleyebiliriz. Ve bununla birlikte etrafımızı çevreleyen bu dünyayı algılayıp anlattıklarımız da aslında tamamen kişiseldir.

Berger, insanı çevreleyen gerçeklikle düşündükleri arasında bir mesafeden söz eder. Düşündüklerimiz veya inandığımız nesnelere görüşümüzü etkiler. Tam bu noktada imgelerin, gördüğümüz şeylerin kendisinden çok daha baskın olduğunu söyler. Berger, Magritte'nin sözcüklerle nesnelere arasındaki mesafeyi anlatan, “*Düşlerin Anahtarı*” adlı resmini örnek gösterir.

¹ John Berger, **Görme Biçimleri**, Yurdanur Salman (çev.), İstanbul: Metis Yayınları, 2014, 7.

Fotoğraf ile birlikte resim artık tek bir anlamda kendini ifade etmiyor. Çünkü resim çoğaltılarak başka yerlerde sergilendiğinde yeni anlamlar kazanıyor. Berger'e göre asıl resmin biricikliği yeniden canlandırmanın aslı olmasından kaynaklanmaktadır. "Özgün yapının değeri onun biricik olduğunu söylediklerinde değil, biricik oluşundadır artık."² Burada çarpıcı olan artık resimdeki imgenin gösterdikleri değildir. Onu diğerlerinden farklı yapan, diğerleri gibi kopya olmayışıdır.

Berger, duvara asılan bir yeniden canlandırmanın, özgün resimle karşılaştırılmayacağını söyler. Çünkü özgün resimde bir dinginlik ve sessizlik vardır. Bu kullanılan malzemelerden resme sinmiştir. Özgün bir resme bakıldığında ressamın resmi yaparkenki hareketlerinin izleri görülebilir. Bu izler böyle bir esere bakan sanatseveri resmin yapıldığı ana götürebilir.

Birinci bölümde bahsedilenler kısaca bu şekildedir. İkinci bölümde ise yalnızca kadın çıplaklığı üzerine fotoğraflar yer almaktadır. Üçüncü bölümde ise bu konuyu detaylı bir şekilde ele almıştır.

Berger'e göre kadının toplum içindeki varlığı erkeğinkinden çok başkadır. "Bir erkeğin varlığı o erkeğin yapabileceklerini, sizin için yapabileceklerini gösterir."³ Erkek toplumda üreten bir varlık olarak konumlandırılmıştır. Hatta erkek gerçekte yapamayacağı şeyleri bile yapabilecek gibi davranış sergiler. Kadının varlığı ise bundan çok başkadır. Kadının varlığı hareketlerinde, sesinde, giysilerinde, zevklerinde, fikirlerinde ortaya çıkar. Berger toplumda kadının varlığını çok iyi bir şekilde ifade etmiştir: "Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Kadınların toplumsal kişilikleri, böylesine sınırlı, böylesine koşullandırılmış bir yerde yaşayabilme ustalıklarından dolayı gelişmiştir."⁴

Kitapta kadının kimliğini oluşturan iki ayrı ögeden söz ediliyor. *Gözleyen* ve *gözlenen* kişilik. Kadın yaptığı ve olduğu her şeyi gözlemek zorundadır. Böyle olmaya bir anlamda zorlanmıştır. Dış dünyaya nasıl görüldüğü onun için oldukça

² Berger, 21.

³ Berger, 45.

⁴ Berger, 46.

önemlidir. Bununla birlikte erkekler kadınlara karşı bir tutum takınmadan önce onları gözlemlerler. Bir bakıma kadının nasıl görüldüğü, erkeklerin ona nasıl davranacağını belirler. Berger'e göre her kadının varlığı, kendi içinde "nelere izin verilip nelere verilmediğini" düzenler. Berger bu konuyu şöyle özetler: "Erkekler davrandıkları gibidir, kadınlarsa görüldükleri gibidir. Erkekler kadınları seyrederek, kadınlarsa seyredilişlerini seyrederek."⁵

Berger, Avrupa geleneğinde çıplak kadın resimlerinde kadınların seyirlik nesnelere olarak değerlendirildiğini söyler. Buna ilk örneği de Adem ile Havva olarak verir.

Bu resimde Susannah aynada kendini seyretmekte olarak gösterilmiştir. Resimlerde kadınlar ayna ile çok fazla gösterilir. Ayna kadınların kendilerine duydukları hayranlığı anlatan bir simge olarak kullanılır. Berger bunun bu şekilde sunulmasını yalancılık olarak değerlendirir. Çünkü ona göre bu şekilde kadın ahlaksal açıdan suçlanıyordu. Fakat çıplak kadın resminin yapılmasının nedeni, çıplak kadına bakmaktan zevk almalarıydı. Resme bir ayna ekleyerek bu suçu kadına atmak istiyorlardı.

Berger kitapta *çıplaklık* ve *nü* ayrımı yapmıştır. Ona göre çıplak olmak insanın kendisi olmasıdır. Nü olmaksa başkalarına çıplak görünmektir. Çıplak bir vücudun nü olabilmesi için bir nesne olarak görülmesi gerekir.

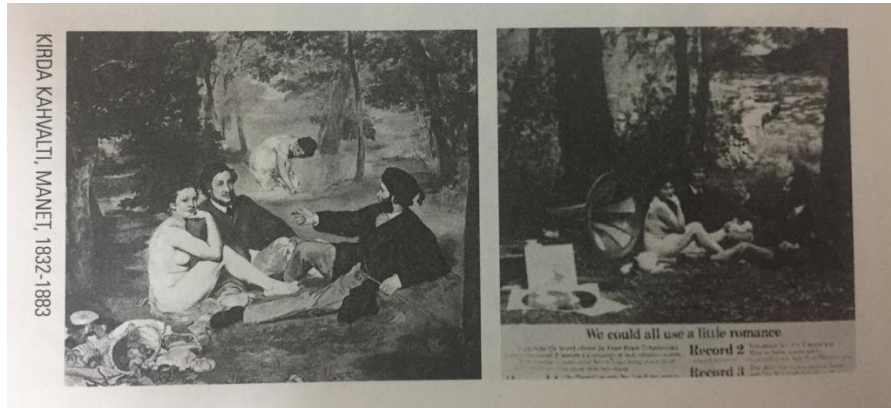
⁵ Berger, 47.

Bu bölümde kadının erkeklerden çok farklı biçimlerde gösterildiği kadınlar üzerinden anlatılmıştır. Bu farklılığın nedeni olarak da “ideal” seyircinin her zaman erkek olarak kabul edilmesi ve kadın imgesinin erkeğin hoşuna gidecek biçimde gösterilmesi gerektiği düşüncesidir.

İkinci bölümde olduğu gibi dördüncü ve altıncı bölümler de yalnızca görsellerden oluşuyor. Berger’in görseller hakkındaki analizlerini bu bölümlerde yer almıyor. Böylece görseller hakkında düşünüp yorum yapmanın okuyucuya bırakıldığını düşünüyorum.

Beşinci bölümde yağlıboya resimlerden bahsediliyor. Berger’e göre bir nesneye sahip olmak ile yağlıboya resimde o nesnenin görüntüsüne sahip olmak arasında bir benzerlik vardır. Yağlıboya resim sayesinde her şey alınır satılır oldu. Bunun nedeni ve aslında yağlıboya resmi diğer resimlerden ayıran; yağlıboya resimlerdeki nesnelerin dokusu, parlaklığı, dokunulabilirliğidir. Bir yağlıboya resimde gösterilen gerçek nesnelere elimizde dokunabileceğimiz gibi gelir. Nesnelerin dokusu, renkleri hatta sıcaklıklarını yansıtır. Böylece resim para ile satın alınacak şeylerin istenirliğini gösterir bir hale geldi.

Kitabın yedinci bölümünde reklamlardan söz ediliyor. Berger burada reklam dili ile yağlıboya dilinin arasında bir ilişki olup olmadığını soruyor ve yanıtı bir görselle destekleyerek kendisi veriyor.

“Reklamlarda eski sanat yapılarına uzanan çizgiler görülür. Bazen reklam imgesinin tümü çok ünlü bir resmin açık bir benzeridir.”⁶ Reklamlara güç katmak amacıyla “sanat” yerleştirilir. Çünkü sanat kültürel üstünlüğün göstergesidir. Böylece reklam ürünü hem lüks ve zenginliği ifade eder hem de kültürel bir değer taşır.

Berger’e göre tüm reklamlarda huzursuzluk duygusu işlenir. Bu huzursuzluk “Hiçbir şeyin yoksa sen de bir hiç olursun.” korkusuna dayanır. Reklamlarda para harcayan insanların sevineceği bu güce sahip olmayanların ise sevilmeceği gösterilir. Ve her tür ürünün satmak için cinselliğe sıklıkla başvurulur. Bu sıklıkla kadın üzerinden kurgulanır.

Kitap ilk bölümden itibaren görünen şeylerin ardındaki sorguluyor ve okuyucuyu buna teşvik ediyor. Görmek ve anlamak için yalnızca iki göz ile bakmak değil akıl süzgecinden geçirmek gerekiyor. Çünkü görme eylemi tamamen ideolojik bir iştir.

KAYNAKÇA

Berger J (2014) *Görme Biçimleri*, çev. Yurdanur Salman. (Metis Yayınları, İstanbul).

⁶ Berger, 134.